

inskriften är skadad. 30—34 **osn** --... torde med viss sannolikhet kunna antagas vara rest av ett **osnikin**. Att **o** här bleve tecken för *o*-ljud, är intet avgörande hinder (jfr det första **o** i **skouikon**, namnet **sthotbiarn** U 1039 och **ouk** U 1042).

Oklart är, vad meningen är med dessa namn, som stå infogade framför ristarens signatur. utan något sammanbindade **ok**. Är det medhjälpare vid ristningen? Ett starkt stöd för detta skulle vara, att samma namn *Osnikinn* återkommer på två runstenar. Mot tolkningen talar åter, utom att partikeln **ok** saknas, även att predikatet både på U 1040 och U 1042 har singular form *risti*.

1041. Golvasta, Tensta sn.

Pl. 66.

Litteratur: B 502, L 238, D 1:232. J. Bureus, Fa 6 s. 64 n:r 91 (Bureus' egen uppteckning), s. 132 n:r 93 (Caspar Cohl), Fa 5 n:r 380, Fa 1 s. 86; J. Rhezelius, Fa 10:1 n:r 55 a, Fl 1 n:r 23; O. Verelius, *Manuductio ad Runographiam* (1675), s. 56; *Ransakningarna* 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 2, bl. 74; P. Dijkman, *Historiske Anmärkningar* (1725), s. 25; O. Celsius, *Svenska runstenar* (Fm 60) 1, s. 196; R. Dybeck, *Fornminnen i Tensta sn* 1864 (ATA); E. Brate och S. Bugge, *Runverser* (ATS 10:1), s. 221, 237; E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 92; J. Eriksson, *Inventering av fornlämningar i Tensta sn* 1928 (ATA).

Äldre avbildningar: J. Rhezelius, teckningar (i Fa 10:1 och Fl 1); J. Bureus, kopparstick (Ff 6 n:r 160); O. Verelius a. a. s. 56; J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 502); Dybeck (D 1:232).

Runstenen står rest i kanten av en åker, 150 m. SSV om mangårdsbyggnaden i den nordligaste gården i Golvasta, 30 m. S om trädgårdshägnaden, 200 m. NÖ om ån. Ristningen är vänd åt SSÖ. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Salsta».

Stenen var känd redan av J. Bureus. Han anger som dess plats: »Vidh Gålvasta i Tenstadh S.» (Fa 6), »Gålvasta» (Fa 5). Caspar Cohl: »Wedh Gålvastadh i Tenstadh S.» (Fa 6); J. Rhezelius: »Wijdh Golwasta byen» (Fa 10:1), »Widh Golwasta Byen» (Fl 1). — *Ransakningarna* (1677): »Vthi Gålvasta ähre tvenne stoore Runstenar 9 alnar ifrån Hvarandra; Och ähr på den ena af dhem mycket skrifvitt.» Träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* har påskriften: »Gålvasta i Tenstad sochn» (B 502: »Gålvasta»; L 238: »Golfvestad»). — P. Dijkman säger sig själv ha sett runstenen, »hwilken står strax på södre sidan om byn, in i åkern, der hoos är en stor fyr kant vthstenader slätt, som warit grafställe, och intet långt der ifrån står en mindre steen vthan Runor... Efter som grafstället wid denna Runsten är tämligen stort, och fyrkant med gråstenar omlagdt, kan jag här wid ey förbigå, til at för de obekante förmåla, det jag funnit de gamlas Ätte-hagar, eller Ätte-Backar af åthskillig form...» — O. Celsius har icke själv granskat inskriften. — R. Dybeck: »Söder om Golfvestad, på gärdet, är en väl behållen runsten.» *Sveriges runurkunder*: »På det gärde söder om Golfvestads norra gård, der denne runsten nu står, voro i början af 1600-talet fyra runstenar, och i slutet af samma århundrade två, 'nio alnar från hvarandra'. Varifrån Dybeck har fått uppgiften om de fyra runstenarna, är okänt. Då kyrkoherden Petrus Bröms i sin relation 1677 talar om »tvenne stoore Runstenar 9 alnar ifrån Hvarandra; Och ähr på den ena af dhem mycket skrifvitt», menar han tydligen, att på den andra icke fanns någon skrift. »Runsten» betyder här som så ofta i ransakningarna en rest sten, en bautasten, med, eller utan runor. — Beskrivningen till Geologiska kartbladet »Salsta» (1871): »från norra gården i Golvasta».

Grå granit. Höjd 1,66 m., bredd (över mitten) 0,80 m. Den ristade ytan är synnerligen vacker och jämn. Ett streck av vit kristallisk kvarts går genom stenen på v. sidan. Ristningen är tämligen djupt huggen. Runslingan är smal, 5—6 cm., och runorna äro därför små. De stå också mycket tätt.

Fig. 254. U 1041. Golvasta, Tensta sn.
Efter teckning av Rhezelius (F a 10: 1).

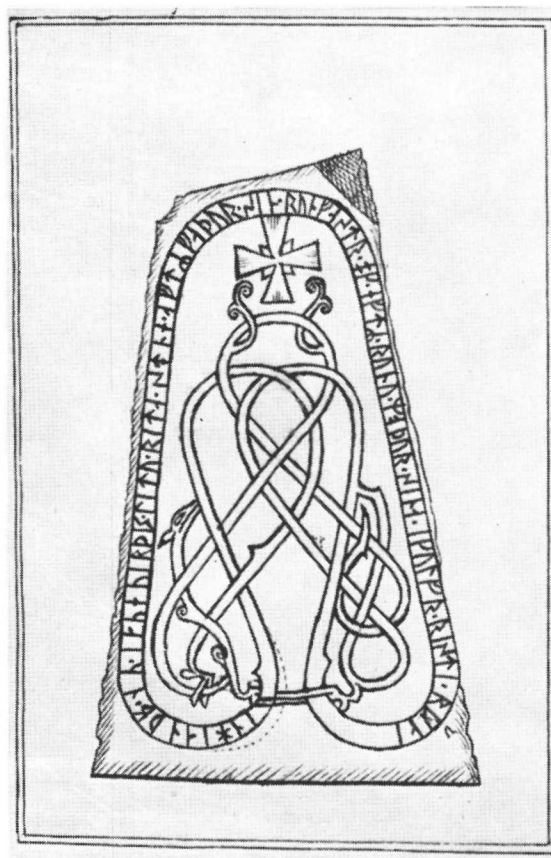

Fig. 255. U 1041. Golvasta, Tensta sn.
Efter teckning av Rhezelius (F l 1).

Inskrift:

iahbapr . ok . inkikiepr . litu . rita sena iftr faður sin . runfastr . ok . iftr . runu . möður sena .
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65
 ikulfr . risti runi
 70 75 80
 ahabpr kiapi bro .
 85 90 95

Hagbarðr ok Ingigærðr letu retta stæina æftir faður sinn Runfast ok æftir Runu, möður sína. Ingulfr risti runar. Hagbarðr gærði bro.

»Hagbard och Ingegärd läto uppresa stenarna till minne av sin fader Runfast och till minne av Runa, sin moder. Ingulv ristade runorna. Hagbard gjorde bron.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början eller slut. De båda första namnen, 1—18 **iahbapr . ok . inkikiepr**, äro ristade med vänderunor. De bli rättvända, om inskriften läses i en spegel. 1 **i** är tydligt; ingen bst. 2 och 5 **a** ha bst endast på hst:s h. sida. 4 **b** är klumpigt, men torde vara säkert. Det liknar fullkomligt ett H. Hela första namnet är fullt säkert, ingen runa tvivelaktig. 12, 14 **k** äro icke stungna. 15—16 **ie** äro två raka stavar, som stå tätt; den senare har på mitten en rund men tämligen grund fördjupning, sannolikt huggen. F. ö. är namnet 10—18 **inkikiepr** fullt säkert. F. o. m. 19 **i** stå runorna på den inre ramlinjen, och de bli sålunda rättvända. 24 **i** är

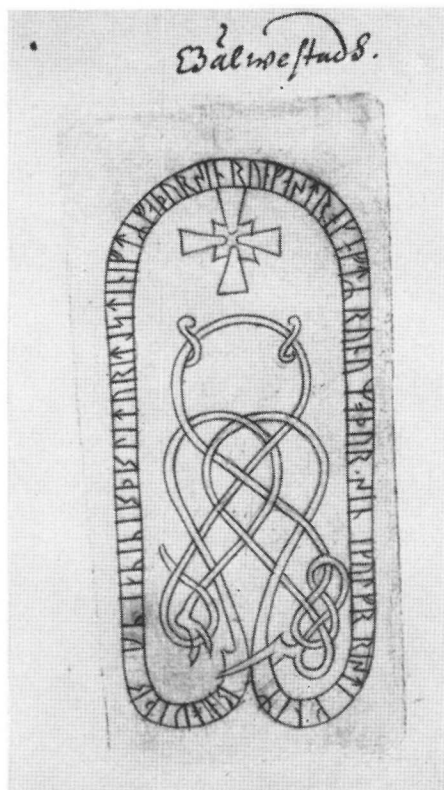

Fig. 256. U 1041. Golvasta, Tensta sn.
Efter kopparstick av Bureus.

Fig. 257. U 1041. Golvasta, Tensta sn.
Efter B 502.

icke stunget. Intet sk efter 26 **a**. 28 **e** är tydligt stunget, med ett kort, mot hst vinkelrätt streck. 30 **a** är säkert. 31 **i** är icke stunget; icke heller 53 **i**. Intet sk efter 34 **a** och 39 **r**. 41 **i** har en rund fördjupning mitt på staven; det är möjligen stunget. Namnen 43—50 **runfastr** och 57—60 **runu** äro fullt klara. Intet sk efter 65 **r**. 67 **e** har en rund fördjupning mitt på staven, djupare och tydligare än den på 41 **i**. 71 **k** är icke stunget. 81—84 **runi** äro vänderunor, stå sålunda på den yttre ramlinjen. 84 **i** har ingen bst; har icke varit **a** eller **o**. Ingen runa har funnits framför 85 **a**; icke heller något sk. Ytan tycks här icke vara skadad. 85 **a** är djupt och tydligt. Även övriga runor i namnet 85—90 **ahbaþr** äro fullt säkra. Intet sk efter 90 **r** eller 95 **i**. 91 **k** är icke stunget. 93 **a** är grundare än övriga runor, men säkert. 92—94 **iap** stå tätt, och 93 **a** är möjligen insatt efteråt mellan **i** och **þ**.

Bureus (F a 6): 1—17 **iahbaþr ok inkekrþr**, 27—30 **sin**, 31 **e**, 53 **a**, 67 **i**, 81—84 **runi**; r. 85—98 saknas. — Caspar Cohl (F a 6): 1—17 **iah - aþr uk i inkekrþr**, 27—30 **stin** (rättat till: **stena**), 31 **a**, 53 **a**, 66—69 **sin**, 81—84 **runi**; r. 85—98 saknas. — Rhezelius, F a 10: 1: 1—17 **iahnkālþr uk inkekrþr**, 27—30 **stin**, 31 **a**, 53 **a**, 66—69 **sin**, 81—84 **runi**; r. 85—98 saknas; F l 1: 1—17 **iakinaþr ak inkekirþr**, 27—30 **stena**, 31 **a**, 53 **e**, 66—69 **sina**, 81—84 **runi**; r. 85—98 saknas. — Hadorph och Leitz (B 502): **uahbaþr ok inlikibur litu rita stna iftr fapur sin runfastr ok iftr runu mopur sina ikulfr risti run ahbaþr + kiapi bro**. — Dybeck: **iahbaþr ok inkikbyr litu rita sena iftr fapur sin runfastr ok iftr runu mopur si - - ikulfr risti runi ahbaþr x kiapi bro**. »Af lätt insedd orsak har jag ej [i den translittererade texten] upptagit ritningens staf framför första namnet. Bautils **u** och Liljegrens **r** finnas der icke. — **y** i andra namnet är stupruna.»

Bureus tolkar inskriften sålunda (F a 5): »RagnValdus et IngeGerdus fecerunt scribi Saxum in mem. patris sui RunFaster et in mem. Runæ matris suæ. Ingulfus incidit Runas.» — Rhezelius (F 11): »Ingialdus et Ingigerdis fecerunt pingi lapidem patri suo Runfasto et Runæ matri suæ. Ingulfus excidit runas.» — O. Verelius: »Rahwid och Ingerd låto rita stenen efter sin fader Runfast, och efter sin moder Runa. Ingolfr ristade Runerna. The tre fremste och thet eftersta ordet äre ristade med wenderuner.» — Peringskiöld: »Ragbarder och Ingigerd låto skrifwa på Steen efter sin Fader Runfast samt efter sin moder Runa. Ingulfwer uthhögg Runeritningen. Bemålte Ragbard gjorde också Broon.» — E. Brate: »Hagbard och Ingeborg låto resa stenar efter sin fader Runfast och efter Runa, sin moder. Ingulv ristade runorna. Hagbard gjorde bron.»

11 och 84 i, vid början och slutet av runslingan, äro möjligen endast begränsningslinjer utan språklig uppgift. Man får i så fall fullständig överensstämmelse vid återgivandet av 2—7 **ahbapr** och 85—90 **ahbapr**. Pl. *runar* förekommer ofta vid slutet av inskrifter förkortat **run** (U 181, 462, 1042). Ristaren har en benägenhet att utelämna runor. Att **h** saknas i början av namnet **ahbapr** kan bero på att *h*-ljudet i denna ställning var svagt artikulerat eller bortfallet; det kan också sammanhånga med att ristaren brukar **h**-runan som tecken för frikativt *g*-ljud i samma namn. **t** saknas i 27—30 **sena** och **i** i 31—34 **ifta** och 53—56 **ifta**. Framför allt saknas **r** framför **p** i 91—95 **kiapi** och i de båda namnen **ahbapr** (2 gånger) och **inkikiepr**. Liknande *r*-lösa former i pret. av verbet 'göra' förekomma flera gånger i runinskrifter, såsom S. Bugge (*Runverser*, s. 221) och C. Marstrander (*Norsk tidsskrift for sprogvidenskap*, Bd 15, 1949, s. 454) ha framhållit. Det kan enligt deras mening icke vara felristning i alla dessa fall, utan måste ha sin grund i uttalet; allra helst som motsvarande skriftformer icke äro alldeles ovanliga i fornnorska, fornsvenska och forndanska handskrifter. Förmodligen har *r*-ljudet haft en viss benägenhet att bli svagt artikulerat i förbindelsen *rð* framför det frikativa *ð*-ljudet. Det har därför lätt kunnat förbises vid ljudanalysen av en mindre uppmärksam eller tränad ristare eller skrivare. *r*-et torde m. a. o. i denna ställning ha haft ett labilt uttal.

En anmärkningsvärd form är 43—50 **runfastr**, nominativ, ehuru i en ställning där man väntar ackusativ. Liknande exempel förekomma U 791, 826, 1023.

Ett intressant namn är *Hagbardr*; det förekommer icke i någon annan runinskrift. Under medeltiden är det rätt väl känt från Sverige och Danmark; det förekommer några gånger i Norge under senare tid, men alls icke på Island; jfr också det gotländska *Hagbarlingabo*, nu Hablingbo. Det säregna namnet, som torde ha ett sydgermanskt ursprung (fht. *Hagabarth*), har sagan om Hagbard och Signild att tacka för sin spridning i Norden. Denna saga är äldst bebyggad genom allusioner i Tjodolfs Ynglingatal från slutet av 800-talet. Det äldsta vittnesbördet från Sverige är namnet på Golvasta-stenen.

Om namnet *Ingigerdr* se U 721, om *Runa* U 687. Namnet *Runfastr* är belagt också i en västmanländsk inskrift: L 1004 Ulsta, Harakers sn. Om namnet *Ingulfr* se U 485.

Runstenen gör, icke minst genom sin form, ett ganska ståtligt intryck. Ornamentiken utmärkes av en symmetri, som är ganska utspekulerad. Ristarens namn är Ingulv. Han har även angivit sig som ristare på U 1052 vid Axlunda i Björklinge sn.

Gödåker, Tensta sn.

I beskrivningen till Geologiska kartbladet »Salsta» (1871), s. 53 uppges att en runsten skall finnas »SW från Gödåker». Platsen är utmärkt på kartbladet, vid västra sidan av vägen, i södra ändan av gravfältet. Bredvid runstenstecknet är angiven en sten utan ristning. Uppgiften beror sannolikt på ett misstag. På gravfältet vid Gödåker finnes ett stort antal bautastener. Några ha stått där sedan gammalt, och andra ha påträffats och rests i samband med de av professorerna O. Almgren och G. Ekholm ledda undersökningarna under åren 1915 och 1924—25. »Av de nu funna och resta 22 stenarna stodo vid undersökningens början endast två uppräta, dessutom var minst en bortförd och en annan avhuggen» (G. Ekholm i *Namn och Bygd* 13, 1925, s. 96). Men någon runsten är icke känd.

Och hade en sådan funnits, skulle den med säkerhet ha observerats och tagits till vara vid den mycket noggranna genomgången av fornminnesområdet.

Joh. Bureus har i sin samlingsbok *Sumlen* (F a 12 i Kungl. Biblioteket) gjort följande anteckning (*Svenska landsmålen* Bih. 1: 2, 1886, s. 214): »Runostenar. En (sadhe Lasse i Ähl i Vendil) står vidh byn som näst norrann för Tenstadha kyrkio är, en eenstakat gård.» Bureus har här lämnat plats för gårdens namn, men det har tyvärr icke blivit ifyllt. Han fortsätter sedan: »En Runesteen, upå honom äro lagde 3 eller 5 andre trinde stenar. Så ofta the häfvas af, så lägger åter bonden them tijt igen, som Peer Humble i Rysta i Tensta skulle hafva sagt för honom.» Det är svårt att förstå, vilken av de kända runstenarna i Tensta sn detta skulle avse. Bräcksta-stenen (U 1039) är närmast, men icke N om kyrkan. Golvesta (U 1041) ligger visserligen N om Tensta kyrke, men avståndet är väl stort. Lokaluppgiften skulle onekligen passa bra för Gödåker. Och det kan nog även här vara fråga om en rest sten utan inskrift.

1042. Källbo, Lugnet, Tensta sn.

Pl. 68.

Litteratur: B 504, L 241, D 1: 226. J. Bureus, F a 6 s. 132 n:r 94 (Caspar Cohl), F a 5 n:r 382, F a 1 s. 86; J. Rhezelius, F a 10: 1 n:r 55 b, F l 1 n:r 30; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 2, bl. 76; R. Dybeck, *Fornminnen i Tensta sn 1864* (ATA); E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 49; J. Eriksson, *Inventering av fornlämningar i Tensta sn 1928* (ATA); *Handlingar i ATA 1927, 1930*.

Äldre avbildningar: J. Rhezelius, teckningar (i F a 10: 1 och F l 1); J. Bureus, kopparstick (F f 6 n:r 160); J. Leitz (och J. Hadorph), träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 504); Dybeck (D 1: 226); J. Eriksson foto 1928.

Den stora, men fragmentariska runstenen står omkr. 300 m. SSÖ om Lilla Källbo, 25 m. V om torpet Lugnet, i skogskanten. Ristningen är vänd mot ÖSÖ.

Runstenen var känd redan av Bureus. Den fanns »Wedh Tiälebo» (F a 6), »Tiälebod» (F a 5), »Wedh Tiäleboo» (F a 10: 1), »På Skoghen widh Tiälbo grind» (F l 1). — *Ransakningarna* (1677): »I Kiählboohagan är en Stoor Runesteen Fullskrifvin.» — J. Peringskiöld, *Monumenta*: »Tiälebo». Träsnittet har påskriften: »Kälbo wreet i Teensta sochn» (B 504: »Källbo vred»; L 241: »Källbo wret»). — R. Dybeck 1864: »Vid Källbro [sic!] ett stycke af en runsten.» *Sveriges runurkunder* (s. å): »Af denne i Bautil fullständigt upptagne, präktige runsten återstår nu bara förevarande stycke, jämnte en del af det oristade fotstycket, hvilket jag icke infört. Ligger nu ett stycke från byn i skogen.» — *Inventeringen 1928* (J. Eriksson): »Runsten vid lägenheten Lugnet, 500 m. Ö om gården, nedre delen av en mycket stor runsten. Två stycken äro avslagna, flera torde kunna upphittas». Stenen restes år 1930, varvid de båda lösa styckena fastsattes med stenkitt på h. sidan.

Blågrå, grovkornig granit. Stenens höjd 1,35 m., bredd 1,95 m., ristningens höjd 0,78 m., bredd 1,63 m. Stenen har ursprungligen varit ganska stor med en höjd av omkr. 2,5 m. Jämn, vacker yta, som dock har fördärvats genom vittring och avskalning av tunna skivor i stenens ytlager. Ristningen är väl huggen och tydlig.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter äldre läsningar):

rikatr . lit r[e]sa . st[en] yftr . biur . faþu sn ouk mþur sifriþ . usnikin] . kuli risti . run

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60

Rik[v]atr let ræisa stein æftir Biorn, faður sinn, ok móður [sina] Sigrið. Osnikinn. Kiuli(?) risti run[ar].

»Rikvat lät resa stenen till minne av Björn, sin fader, och sin moder Sigrid. Osniken. Kjule(?) ristade runorna.»

Till läsningen: Framför 1 r finnes en grund fördjupning, möjligen ett sk . 3 k är icke stunget; icke heller 53 k eller 53 u. 4 a är tydligt; icke h. Sk efter 6 r är tydligt. Intet sk efter